

Henriikka Hoffrén

Suomalaisuus – ranskalaisuus

**Toisen kulttuurin omaksumisesta
ja oman säilyttämisestä**

Artikkeli on julkaistu
Siirtolaisuus-Migration-lehdessä 3/2000 (s. 18-26) ja
perustuu kirjoittajan pro gradu -työhön *Suomalaiset Ranskassa*.
Koko työ julkaistu seuraavassa osoitteessa:
www.ulkosuomalainen.com

Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku - Åbo 2000

<http://www.migrationinstitute.fi>

Suomalaisuus – ranskalaisuus

Toisen kulttuurin omaksumisesta ja oman säilyttämisestä

*"Missään muukalainen ei ole vieraampi kuin Ranskassa.
Ja silti missään ei ole parempi olla muukalaisena kuin Ranskassa."(1)*

Tämä artikkeli pohjautuu sosiologian pro gradu -työhöni, jonka aiheena ovat Ranskassa asuvat suomalaiset. Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää Ranskassa Grenoblen alueella asuvien suomalaisten yleispiirteitä: keitä he ovat, kauanko he ovat maassa asuneet, kuinka hyvin he ovat paikalliseen kulttuuriin sopeutuneet ja millä tavalla suomalaisuus tulee esille heidän jokapäiväisessä elämässään. Näitä kysymyksiä tarkastelen työssäni kolmen eri teema-alueen avulla, joista ensimmäinen on akkulturaatio eli sopeutumisprosessi vieraaseen kulttuuriin. Toinen on etninen identiteetti eli suomalaisuuden ilmeneminen. Kolmas on siirtolaisten naisvaltaisuus ja tätä kautta joskus ongelmaksikin muodostuva kulttuurien erilaisuus naisen aseman suhteen.

Suomesta Ranskaan suuntautunut siirtolaisuus on tyypillistä Keski-Eurooppaan suuntautunutta muuttoliikettä. Eurooppaan muuttajien muuttomotiivit ovat taloudellisia tekijöitä enemmän liittyneet joko ihmissuhteisiin tai itsensä kehittämiseen. Siirtolaiseksi lähdön syy ei ole kotimaassa, vaan ulkomaa houkuttelee muuttamaan. Yli puolet Euroopassa asuvista suomalaisista on aviossa vierasmaalaisen kanssa, ja tämä on yksi motiivi muuttoon. Toinen motiivi on opiskelu tai kielitaidon kohottaminen. Työhön liittyvät tekijät ovat olleet motiivina vain noin kymmeneksellä lähtijöistä. Avioituminen on tärkein motiivi Ranskaan muuttaneiden kohdalla.(2) Vuosina 1968-1979 Ranskaan muuttaneista 78% oli naisia.(3) Yleisesti ottaen naiset ovat muuttaneet aviositeiden vuoksi, miehet on saanut lähtemään paremmat työmahdollisuudet.

Aineiston tutkimustani varten keräsin opiskellessani lukuvuonna 1998-1999 Ranskassa, Grenoblessa lähellä Alppeja. Grenoble on Ranskan noin kymmeneksi suurin kaupunki, jonka alueella asukkaita on noin 300 000. Kuten varsinkin kaikki eteläisen Ranskan kaupungit, Grenoblekin on asukkailtaan varsin monikulttuurinen(4). Muista siirtolaisryhmistä suomalaiset erottuvat siinä, etteivät he asu ja toimi siellä perinteisen siirtolaisryhmän tavoin. Harvat suomalaiset ovat lähinnä yksittäisiä tapauksia Ranskan monikulttuuristen siirtolaisryhmien joukossa; pohjoismaiset siirtolaiset voisikin luokitella siirtolaisten eliitiksi, sillä heitä ei ole useinkaan saanut maahan muuttamaan parempi elintaso vaan lähinnä henkilökohtaiset syyt. Pääasiallisena aineistona oli kyselykaavake, jonka lähetin yhteensä neljällekymmenelle, joista 28 oli naisia ja 12 miehiä. Näistä yhdeksän oli pariskuntia. Vastauksia sain yhteensä 27 kappaletta. Lisäksi haastattelin viittä naista ja yhtä miestä. Iältään vastaajat olivat 27-61-vuotiaita, ja kaikki olivat avo- tai avioliitossa. Naisista kaksi kolmasosaa oli naimisissa ranskalaisen kanssa, loput suomalaisen. Miehistä kaikki lukuunottamatta yhtä olivat naimisissa suomalaisen kanssa. Siirtolaisuus tavalliseen ranskalaiseen kaupunkiin näyttää olevan erittäin perhekeskeistä, koska toisin kuin suurkaupungeissa kuten Ranskan kohdalla Pariisissa, joka houkuttelee paljonkin nuoria lähtijöitä, ei Grenoblessa ole mitään sinne erikseen houkuttelevaa. Tämän vuoksi siellä ei ole myöskään kovin nuoria henkilöitä vakituisesti asumassa.

Suurin osa kyselyyn osallistuneista oli korkeakoulutettuja. Varsinaisesta "aivoviennistä" ei kuitenkaan ole kyse varsinkaan naisten kohdalla; korkeasti koulutetut naiset ovat usein jo opiskeluvaiheessa hakeutuneet ulkomaille ainakin tilapäisesti usein kieltä opiskelemaan. Monilla Ranskaan muuttajilla onkin ollut jonkinnäköistä kulttuurista kiinnostusta Ranskaa kohtaan jo ennen siirtolaisuusaikaa, varsinkin ranskalaisen kanssa avioituneilla. Naisista reilu puolet oli korkeakoulutettuja, miehistä yksi. Yleisesti ottaen koulutustaso oli suhteellisen korkea. Miehistä kaikki harjoittivat samaa ammattia Ranskassa kuin ennen lähtöään Suomesta. Naisilla vain kuudella tilanne oli sama, tosin monet olivat ennen muuttoa vielä opiskelijoita. Mikä kuitenkin on tärkeä huomata, on niiden naisten osuus, jotka Ranskaan muutettuaan ovat jääneet pääasiallisesti "kotirouviksi". Huomattavaa on myös se, että kotirouvuus ei tarkoita välttämättä kotiäitiyttä. Suomalaisen puolison kanssa naimisissa olevista lähes kaikki olivat jääneet muuton jälkeen kotiin. Miehen työn mukana muuttaminen näyttäisi siis ainakin oleskelun aluksi merkitsevän naisen kotiin jäämistä jo pelkästään kielitaidottomuuden takia. Näiden naisten miehillä kielitaito ei ole yleensä yhtään sen parempi, mutta kielitaidottomuus ei ole työnteon esteenä heidän työskennellessään yrityksissä tai yhteisöissä, joissa työkielenä on pelkästään tai myös englanti.

Suomalaisten Ranskassa asuma aika vaihteli vastaajilla neljästä kuukaudesta 37 vuoteen siten, että iäkkäimmät naiset olivat asuneet siellä pisimpään. Suomalaisen puolison kanssa elävät naiset olivat asuneet maassa keskimäärin kolme ja puoli vuotta, kun taas ranskalaisen puolison kanssa elävät kahdesta ja puolesta vuodesta 37 vuoteen; näistä suurin osa oli asunut Ranskassa yli kymmenen vuotta. Suomalaiset miehet ovat asuneet Ranskassa keskimäärin kolme ja puoli vuotta. Vastaajista yhdeksäntoista oli asunut ennen Ranskaan muuttoaan aikaisemmin ulkomailla tai lyhyemmän aikaa Ranskassa, näistä kahdeksan oli asunut Ranskan lisäksi useammassa kuin yhdessä maassa. Useimmiten ulkomailla asuminen on kestänyt yhden vuoden ja on ollut opiskeluun liittyvää. Lyhytkin aikaisempi ulkomailla asuminen helpottaa lähtemistä ja myös sopeutumista. Näyttäisi siis siltä, että siirtolaiseksi hakeutuminen edellyttää eräänlaista kansainvälistä mentaliteettiä, jossa Suomi ei ole maailman napa, vaan muut maat ja kulttuurit nähdään myönteisinä myös oman elämän ympäristöinä. (5)

Yleisin syy muuttoon naisilla oli ranskalainen puoliso, toiseksi yleisin syy muuttoon oli suomalaisen puolison työ. Miehillä pääasiallinen muuttosyy oli mielenkiintoinen työ. Huomattavaa tässä on, että naisten Ranskaan muuton syynä on mies, joko suomalainen tai ranskalainen. Miehet taas muuttivat hyvien työtarjouksien perässä. Varsinkin suomalaisen puolison kanssa muuttaneet naiset ovat riskialttiita sopeutumisvaikeuksille, koska uusi yhteiskunta ei heti välttämättä pysty tarjoamaan kiinnittymiskohtaa kodin ulkopuolista aktiviteettia omaamattomille naisille. Sillä, kenen takia varsinaisesti ulkomaille lähdetään, on helpompaa uusien kokemusten vain odottaessa kokijaansa. Mukana tulijan on itse luotava oma aktiviteettinsa.

Ulkomailla asumiseen vastaajista vajaa puolet ei ollut varautunut mitenkään. Neljännes muuttajista osasi ranskan kieltä ennen muuttoa, ja muutamat olivat käyneet kielikurssilla ja tutustuneet kirjallisuuteen. Jotkut olivat maininneet valmistautumiseen ystävien neuvot sekä avoimen ja ennakkoluulottoman mielen, jota voi pitää perusedellytyksenä ulkomaille muuttoon ja sinne sopeutumiseen. Kun suomalaispariskunnat ovat muuttaneet Ranskaan, lähtö on yleensä ollut varsin nopeaa eikä aika henkiseen valmistautumiseen välttämättä käytännön asioiden hoidolta juurikaan jää. Naisilla, jotka ovat muuttaneet asumaan Ranskaan ranskalaisen puolisonsa luokse, itse muuttaminen on saattanut

olla useammankin vuoden prosessi, jolloin valmistautumiseen on jäänyt aikaa. Nopeassa lähdössä kaikkia uudessa maassa eteen tulevia asioita ei ehdi kuvitellakaan; hitaassa valmistautumisessa usein tietää hyvin, mitä tuleman pitää.

Sopeutuminen

Siirtolaisten ja erilaisten vähemmistöryhmien sopeutumista uuteen ja vieraaseen kulttuuriin on tutkittu usein akkulturaatioprosessin avulla sekä ryhmätasolla vähemmistöryhmän sopeutumisena ympäröivään kulttuuriin että yksilötasolla, josta akkulturaatioprosessin katsotaan alkavan.(6) Ryhmätason akkulturaatio koskee taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia muutoksia, yksilötason muutokset tapahtuvat käyttäytymisessä, arvoissa, asenteissa ja identiteetissä.(7) Perinteisesti akkulturaation on nähty etenevän suoraviivaisena prosessina siten, että ulkomaalainen omaksuu ensin valtakulttuurin ulkoiset piirteet ja niiden puolesta sopeuduttuaan sisäiset piirteet kuten arvot ja normit. Vasta sisäisesti akkulturoituttuaan siirtolainen samastuu valtaväestöön ja tulee sen osaksi. Yleensä kuitenkin akkulturaatio ei ole suoraviivainen prosessi kohti kehittyneempää sopeutumista, vaan se kohtaa esteitä ja takaumia. Yksilö voi myös joillakin elämän alueilla olla sopeutunut hyvin, toisilla taas ei lainkaan.(8) Pitkällä aikavälillä voidaan tarkastella eri akkulturaation vaiheita. Ensimmäisessä vaiheessa muuttaja tavoittelee yhdenmukaisuutta valtakulttuurin kanssa, ja oma kulttuuri jää pienempään arvoon. Toista vaihetta leimaa ristiriitaisuus, valtakulttuuriin suhtaudutaan kriittisesti kuten omaankin, jota saattaa seurata valtakulttuurin vastustaminen ja keskittyminen omaan kulttuuriin. Kolmannelle vaiheelle on tyypillistä itsetutkiskelu, jolloin maahanmuuttaja suhteuttaa omaa kulttuuriaan valtakulttuuriin. Viimeisessä vaiheessa hän näkee molempien kulttuurien hyvät ja huonot puolet ja pystyy arvostamaan molempia.(9)

Akkulturaatiota voi tarkastella myös kulttuuritietoisuuden ja etnisen lojaalisuuden perusteella. Kulttuuritietoisuudella tarkoitetaan tietoa, joka siirtolaisella on omasta etnisestä kulttuuristaan ja vastaanottavasta maasta. Lojaalisuus tarkoittaa siirtolaisen preferenssiä joko oman maan tai valtakulttuurin suuntaan. Preferenssin suunta ja laatu määräävät akkulturoitumisen asteen, jota mitataan yksilön aktiviteeteilla. Niinpä siirtolainen, joka hakee ystävänsä omasta etnisestä pienryhmästä, ei ole akkulturoitunut, vaan hänen etninen lojaalisuutensa suuntautuu oman ryhmän suuntaan. Mikäli toiminta suuntautuu valtakulttuurin tarjoamiin aktiviteetteihin, vaikka oman etnisen ryhmän aktiviteetteja olisi tarjolla, on siirtolainen hyvin akkulturoitunut.(10)

Erityisen tärkeää sopeutumisen kululle ovat siirtolaisen sosiaaliset verkostot. Mitä enemmän ne koostuvat kanta-asukkaista, sitä todennäköisempi on kokonaisvaltainen sosiokulttuurinen sopeutuminen uuteen ympäristöön. Oma etninen alakulttuuri on tärkeä vaihtoehto sosiaaliselle osallistumiselle uuteen ympäristöön. Tämä voi kuitenkin muodostua esteeksi onnistuneelle sopeutumiselle vastaanottavan yhteiskunnan puitteissa. Alakulttuurilla on kuitenkin positiivinen merkitys sopeutumisessa antamalla taustatukea ja auttamalla pitämään yllä omaa identiteettiä ristiriitaisten vaikutteiden keskellä. Monet siirtolaisen kokemat ongelmat kuten koti-ikävä ovat sen laatuksia, että vain toinen suomalainen voi ne todella ymmärtää. Siksi suomalainen ystävä on monelle tärkeä, samoin äidinkielen taidon ylläpitämiseksi(11). Väliaikaisesti oleskeleville omaa kansallisuutta olevat ystävät ovat tärkeitä viihtymisen kannalta; heillä myös asenne

isäntämaata kohtaan muuttuu usein negatiiviseksi.(12) Kontaktit muihin suomalaisiin riippuvat asuinpaikasta, elämäntilanteesta, siirtolaisuusajasta sekä yksilön halusta ja kyvystä solmia tuttavuuksia. Toiset ovat sosiaalisempia ja seurallisempi kuin toiset, moinen mielestä myös suomalaisuus eli sama etninen tausta ei yksin riitä syyksi ystävyysteen. Kuitenkin kontaktit oman maan kansalaisten kanssa ovat tärkeitä erityisesti siirtolaisuuden psykologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen hyvinvoinnin ylläpitämisessä(13).

Intergraatiomotivaatiota on tutkittu siirtolaisuuden pysyvyydellä. Ranskalaisten puolisoitten kanssa elävät vastasivat kaikki asuvansa pysyvästi Ranskassa osan ilmoittaen, etteivät he edes harkitse Suomeen muuttoa, osan vastatessa kaiken olevan mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa he jäävät yksin. Suomalaisen puolison kanssa elävistä kukaan ei vastannut asuvansa Ranskassa niin pysyvästi, että kuvittelisi jäävänsä sinne loppuelämäkseen. Kaikilla suomalaispareilla muutto pysyvästi Suomeen oli suunnitelmassa mukana muttei välttämättä lähiaikojen suunnitelmassa, osa oli tullut muutamaksi vuodeksi kokeilemaan ulkomailla asumista. Suomalaisparit ovatkin tyypillisiä uuden siirtolaisuuden edustajia, joiden lähtömotiivina ei ole parempi taloudellinen toimeentulo vaan myös elämäkokemuksen kartuttaminen muutamalla ulkomailla vietetyllä siirtolaisuuvuodella. Ne, jotka asuvat pysyvästi, ovat halukkaimpia sopeutumaan ranskalaiseen kulttuuriin. Niille, jotka tietävät, etteivät ole tulleet Ranskaan loppuelämäkseen sopeutumismotivaatio on usein huonompi; paluumuuttoaiheet kertovatkin etnisestä lojaalisuudesta synnyinmaata kohtaan(14).

Ranskassa asuvilla suomalaisilla vain muutamalla tuttavapiiri koostui pelkästään ranskalaisista, monilla siihen kuului niin ranskalaisia, suomalaisia kuin muita ulkomaalaisia. Yleisimmät tutustumistavat naisilla olivat miehen kautta, harrastuksissa, lasten koulun tai oman työn kautta. Miehillä tuttavat olivat enemmän suomalaisia ja muita ulkomaalaisia kuin ranskalaisia. Miehet olivat luoneet tuttavuuksia etupäässä työssä sekä yhdistyksissä ja harrastuksissa. Vähiten maassa olleilla eli suomalaispareilla oli pelkkiä suomalaistuttavia tai niitä ja ulkomaalaistuttavia enemmän kuin Ranskassa pidempään asuneilla ja sinne avioituneilla. Niiden, joiden tuttavapiiri koostuu pelkästään ranskalaisista, voi katsoa olevan tässä suhteessa hyvin integroituneita tai akkulturoituneita ranskalaiseen yhteiskuntaan sosiaalisten suhteiden osalta. Niiden, joiden sosiaalinen verkosto koostuu enimmäkseen vain suomalaisista ja muista ulkomaalaisista, voi katsoa olevan yksityisessä elämässään sosiaalisesti separoituneita, vaikka työpaikan sosiaalisten suhteiden mukaan olisivatkin integroituneita. Ranskalaisia ystäviä ja tuttavuuksia on niillä enemmän, joiden puoliso on ranskalainen, ulkomaalaisia ja suomalaisia taas niillä, joiden puoliso on suomalainen.

Muutto Ranskaan suomalaispariskuntana on erilaista kuin muutto ranskalaisen puolison luokse, jolla usein on valmiina sosiaalinen verkosto, johon itse voi liittyä ja johon liitetään. Muuttoprosessinkin yleensä ollessa hitaampi muuttoa edeltävien vierailuineen osa sosiaalisesta verkostosta on jo ehtinyt uudessa asuinmaassa muodostua valmiiksi. Täysin ulkomaalaisena parina voi aluksi olla sosiaalisesti eristyksissä, mikä varsinkin kotona olevalle naiselle saattaa olla vaikeammin kestettävissä kuin miehellä, jolla työn kautta on ainakin jonkinlaisia kontakteja alusta alkaen. Ranskalaiset osaavat olla pinnallisen kohteliaita, mutta ystävyys-suhteiden luominen voi olla vaikeampaa. Alkuperäisasukaila ei aina ole aikaa eikä kiinnostustakaan luoda suhteita ulkomaalaisiin, koska heillä on omat sosiaaliset verkostonsa. Ulkomaille muuttavan on nämä kaikki uudessa asuinmaassaan itse melkein luomalla luotava, kun vanha turvaverkosto ja ystävyys-suhteet ovat jääneet kotimaahan. Muiden ulkomaalaisten kanssa suhteiden muodostaminen on

helpompaa, koska kaikki ovat tai ovat ainakin olleet samassa tilanteessa. Myös tietynlainen ulkopuolisuus, muukalaisuus yhdistää. Toisiin suomalaisiin tutustuminen on helppoa jo kielenkin kannalta. Grenoblessa ei kuitenkaan toimi minkäänlaista Ranskan suomalaisten yhdistystä, kontaktit heidän välillään ovat enemmänkin yksittäisiä tuttavuuksia, vaikka muiden suomalaisten läsnäolosta tiedetäänkin.

Ulkomaille muutto aiheuttaa kahden kulttuurin törmäyksen; uuden kulttuurin erilaiset tavat tulevat korostetusti esille ja vertailu "oman" ja "vieraan" välillä on lähes väistämätöntä. Alkukokemusten laatuun vaikuttaa, kuinka ulkomaihin on suhtautunut ennen muuttoa. Ulkomaiden ihannointi ja Suomesta pakonomainen poispääsemisen tarve voi osoittaa vieraan maan paratiisiksi tai tuottaa pettymyksen todellisuuden ollessa toista kuin kuvitelmat. Jos suhtautuu ulkomaille muuttoon realistisesti, sopeutuminen on helpompaa. Aivan aluksi uusi maa voi tuntua eksoottiselta ja kiehtovalta kuin turistille, mutta käytännön asioiden hoitamisen myötä törmää niihin negatiivisiinkin asioihin, joihin turistina ei joudu tutustumaan. Helposti oman kulttuurin tavat tuntuvat oikeammilta, koska ne ovat tuttuja ja sisäistettyjä. Toisaalta uusiin tapoihin opettelu antaa objektiivisemmän näkökannan kotimaahan, ja uuden asuinmaan tavat alkavat vähitellen tuntua tutuilta ja jopa paremmilta. Etäisyys lisää objektiivisuutta ja kriittisyyttä, vaikka kulttuurisista "aurinkolaseista" voikin olla vaikeaa ja tuskin välttämätöntäkään luopua; kaiken näkee vielä pitkään muuton jälkeen oman kulttuurin lähtökohdista käsin suodattuneena. Vieraassa kulttuurissa eläminen on tasapainoilua vanhan ja uuden välillä. Asioiden hoituminen eri tavalla ei tarkoita, että ne oikeasti hoidettaisiin huonommin - ainoastaan erilailla. Mitä enemmän pystyy sisäistämään ja hyväksymään uudet ja oudoilta tuntuvat menettelytavat, sitä helpompaa sopeutuminen on. Pitkä ulkomailta oleskelu voi kääntää tilanteen pääläelleen, Suomen tavat eivät tunnukaan enää omilta, koska ajan kuluessa ne ovat voineet muuttua tai sitten ei enää oikein muistakaan, miten toimittiin; joillakin kulttuurishokkia aiheuttaaakin Suomeen lomalle palaaminen. Ulkomailta ollessa voi "aika kullata muistoja" kotimaasta, jolloin Suomen todellisuus ei vastaakaan muistoja.

Sopeutuminen ei ole prosessi, joka etenisi suoraviivaisesti kohti täydellistä sopeutumista. Yksi tutkittavista kutsuikin sitä vuoristoradaksi; ylä- ja alamäet seuraavat toisiaan. Mitä pidempään asuminen jatkuu, sitä sopeutuneempi on, mutta "takapakit" kuuluvat prosessiin. Vieraassa maassa asuminen vaatii enemmän kuin tutuissa ympyröissä pyöriminen; elämiseen kuluu yksinkertaisesti enemmän energiaa, kun joutuu käyttämään vierasta kieltä ja olemaan koko ajan valppaampana ympäristölle. Vie aikaa ennen kuin ulkopuolisuuden tunteesta pääsee eroon; tunne, että ympäristö hallitsee itseä, muuttuu tunteeksi, että itse hallitsee ympäristöä. Lähes kaikki ilmoittivat omasta mielestään sopeutuneensa elämään Ranskassa hyvin. Sopeutuminen ei tapahdu hetkessä ja sitä voi myös opetella. Mitä avoimemmin ja kriittikömmämmin suhtautuu uusiin asioihin, sitä helpompaa sopeutuminen on. Sopeutumisalttiuteen vaikuttaa henkilön persoonallisuus; sopeutumista helpottaa, jos pystyy hyväksymään asiat sellaisina, kuin ne ovat koko ajan niitä kritisoiatta. Mitä pidemmän aikaa maassa on, sitä huomaamattomimmiksi erilaiset käytännöt yleensä muuttuvat.

Yhtenä sopeutumisen "mittarina" voi pitää sitä, kuinka "normaaliksi" oman elämänsä tuntee. Normaalilla tarkoitan sitä, että elämä ei tunnu poikkeustilalta, vaan normaalilta arkiselta elämältä. Yleensä lyhyimmän aikaa maassa asuneet olivat saaneet elämänsä tuntumaan "normaalilta" huomattavasti lyhyemmän ajan kuluttua kuin maassa kauemmin asuneet. Tietenkään maassa lyhyemmän aikaa olleet eivät voi edes tietää, miltä tuntuu muutaman vuoden päästä. Alussahan aika menee paljolti käytännön asioiden järjes-

tämiseen, ja kun ne on saanut hoidettua, on tietty "normaaliuden" tila jo saavutettu. Toisaalta sopeutumiskyky on hyvin henkilökohtainen. Vajaa kolmannes vastaajista ilmoitti elämänsä olleen "normaalia" heti tai pian, saman verran ilmoitti siihen menneen kaksi vuotta ja yli kaksi vuotta ilmoitti neljä. Muutamat vastaajista ilmoittivat odottavansa sitä vielä. Tämän perusteella voi päätellä, että noin kaksi vuotta kuluu siihen, kun elämä Ranskassa tuntuu yhtä "normaalilta" kuin elämä Suomessa ennen muuttoa. "Normaalin" elämäntilan saavuttamiseen vaikuttaa, onko maahan tullut jäädäkseen vai väliaikaisesti. Väliaikaisesti oleskelevalla saattaa olla pienemmät kriteerit sen suhteen, mikä on hyvää ja "normaalia" elämää uudessa maassa kuin henkilöllä, joka on tullut Ranskaan periaatteessa loppuelämäkseen, jolloin on ehkä lupakin odottaa enemmän. Vaikka sopeutuminen uuteen kulttuuriin olisi sujunut hyvin, voi ulkopuolisuuden tunne vaivata. Sopeutuminen ei tarkoita mahdollisimman ranskalaiseksi muuttamista; monet mainitsivat olevansa ylpeitä suomalaisuudestaan ja siihen liittyvästä mentaalista erilaisuudestaan. Varsinkin kielellinen ulkopuolisuus voi aluksi olla ahdistavaa ja turhauttavaa, kun mitään sanottua tai luettua ei ymmärrä eikä itseä saa ilmaista. Toisilta suomalaisilta saadut neuvot ovat olleet monille tarpeen ja auttaneet sopeutumisessa ja "uuden elämän" alussa.

Grenoblea ympäröivillä vuorilla Ranskan Alpeilla retkeily on monen suomalaisenkin harrastus. Tässä ihailaan maisemia 2000 metrin korkeudessa ensilumen jälkeen. Kuva: Henriikka Hoffrén.

Sopeutumisen suurimpana esteenä tai vähintään hidasteena voi pitää kielitaidottomuutta varsinkin Ranskassa, jossa englannilla toimeentuleminen ei ole itsestäänselvyys. Jos kieltä osaa edes jonkin verran, ei samanlaisia kielitaidottomuudesta johtuvia vaikeuksia kohtaa niin paljon. Kielitaidon arvioiminen on hyvin henkilökohtaista, toisilla on tiu-

kemmat kriteerit omasta kielitaidostaan kuin toisilla. Täysin ranskan kielen taidottomia vastaajista oli muuttohetkellä vajaa puolet, reilu kolmannes tunsikin kielen alkeet, ja vajaa kolmannes osasi kieltä. Puolet vastaajista oli siis osannut ranskan kieltä ainakin jonkin verran muuttaessaan maahan. Miehillä lähes kaikilla kielitaito oli olematon muuttohetkellä, kun taas naisilla, joilla oli ranskalainen puoliso, kielitaito oli huomattavasti parempi, muutamat heistä olivatkin opiskelleet kieltä yliopistossa. Kaikki miehet työskentelivät yrityksissä tai yhteisöissä, joissa ainakin toinen virallinen kieli on englanti tai ne ovat muuten kansainvälisiä. Kotonaan etupäässä suomea puhui vastaajista seitsemäntoista, ranskaa kaksitoista.

Suomalainen identiteetti

Identiteetti on yksilön tai ryhmän ainutlaatuista erilaisuutta(15). Etninen identiteetti on ennen kaikkea subjektiivista kuulumista ja lojaalisuutta omaa etnistä ryhmää kohtaan. Se ei kuitenkaan ole pelkästään sitä, miksi itsensä tuntee, vaan myös sitä, miten muut toisen etnisyyden näkevät(16). Etnisestä identiteetistä tulee identifioitumiskohteena tärkeä silloin, kun se koetaan uhatuksi(17). Tällainen tyypillinen tilanne on siirtolaisuus, jolloin väistämättä oma etninen tausta nousee esille sosiaalisen elämän käytännöissä kuten ajattelussa ja kielen käytössä(18) kulttuuriltaan ja tavoiltaan erilaisessa ympäristössä. Vain silloin, kun kulttuurisia eroja pidetään tärkeinä ja sosiaalisesti relevantteina, on sosiaalisilla suhteilla etninen elementtinsä(19).

Akkulturaatioprosessissa oman kansallisen identiteetin suhde valtakulttuuriin muuttuu. Alussa ihminen tuntee itsestään selvästi kuuluvansa lähtökulttuuriinsa, mutta vähitellen identiteetti muotoutuu tai rakentuu uudelleen käsittäen aineksia sekä uudesta että vanhasta kulttuurista.(20) Uuden identiteetin omaksumismahdollisuudet ovat käytännössä rajalliset, ja kansallinen ryhmäidentiteetti on usein tärkeä, ellei vaihtoehtona asuinmaan tarjoamille identifioitumismahdollisuuksille, niin ainakin niiden täydentäjänä. Tunnetasolla ryhmäsiteet kiteytyvät usein erilaisiin avainsymboleihin, joiden avulla siirtolaiset erottuvat asuinmaan väestöstä, ne toimivat myös puolustusmekanismina valtakulttuuriin sulautumista vastaan. Avainsymbolit ulottuvat organisoidusta aktiivisesta kulttuuri-toiminnasta jokapäiväisen elämän pieniin yksityiskohtiin. Ulkосуomalaisyhteisön toimintaan osallistumisen lisäksi suomalaista identiteettiä vahvistaa yhteydenpito Suomeen, siellä vierailut ja tiedotusvälineiden seuraaminen.(21) Vieraassa kulttuuriympäristössä alkuperäisen kulttuuri-identiteetin säilyminen ei ole itsestään selvyys. Sen ylläpitämiseksi tarvitaan identiteettikanavia, kuten instituutioita tai henkilöitä, jotka vahvistavat yksilön tietoisuutta omasta etnisestä identiteetistään.(22) Mitä enemmän ihminen kuulee omaa kieltään ja kokee omaa kulttuuriaan ympärillään, sitä enemmän hän saa vahvistusta omalle kulttuuri-identiteetilleen.(23) Ranskassa asuville suomalaisille tärkeänä identiteettikanavana toimivat Suomen vierailut ja yhteydenpito Suomessa asuviin ystäviin ja sukulaisiin. Lähes kaikki kävivät Suomessa lähinnä lomailmassa kerran tai kaksi vuodessa. Keskimääräinen Suomessa oleskeluaika oli kahdesta viikosta kuukauteen. Muutamat viettivät Suomessa aikaa jopa useita kuukausia vuodessa. Kaikki pitivät tiiviisti yhteyksiä Suomeen lähinnä perheeseen ja ystäviin. Myös Suomen ajankohdaisia tapahtumia seurataan; lehdistä tietoja hankki yli parikymmentä vastaajista, näistä mainituin oli Helsingin Sanomien sunnuntainumero, uutena mediana Internet oli myös

saavuttanut suosiotaan tutkittavien keskuudessa; monet käyttivät sähköpostia yhteyksi- en pitämiseen Suomeen.

Suomalaispareilla suomalaisuus säilyy helposti kotioloissa, samoja perinteitä noudatta- en. Tosin myös suomalais-ranskalaisissa kodeissa ilmoitettiin noudatettavan kumman- kin kulttuurin perinteitä ja tapoja. Suomalaisuus tulee esille näkyvimmin kielen kautta; suomalaiset puhuvat keskenään suomea, myös ranskalaisen kanssa elävistä monet il- moittivat puhuvansa lapsilleen suomea. Suomalaisuutta tuodaan esille konkreettisilla asioilla kuten ruuilla, juhlapyhien viettämisellä suomalaisittain, Suomi-tarralla autossa jne. Lähes kaikki vastasivat kertovansa Suomesta varsinkin, kun joku kysyy, mistä on ko- toisin ja sanoivat olevansa suomalaisia olemalla oma itsensä. Suomalainen kulttuuri- tausta tulee esille myös asenteissa ja mielipiteissä esimerkiksi "Ranskassa minut luoki- tellaan feministiksi, koska vaadin tasa-arvoa".

Käsitys kodista on laaja. Se voi olla oma asunto mutta myös asuinseutu tai jopa maa. Koti ei ole pelkästään fyysinen asuinpaikka, vaan se on myös psykologinen tila. Vie aikaa en- nen kuin uusi asunto muuttuu kodiksi puhumattakaan uudesta maasta. Kotituntemuk- sella voi arvioida henkilön etnistä lojaalisuutta sekä entistä että uutta kotimaataan koh- taan. Suomen ilmoitti edelleen kodikseen kuusi ja Ranskan kolme. Suurimmalle osalle vastaajista kotia edustivat kumpikin maa ja muutamalle ei kumpikaan. Toisille koti on konkreettinen asuinpaikka, toisille enemmänkin tunnepitoinen kokonaisuus, joka käsit- tää monia ulottuvuuksia. Ulkomailla asuminen saattaa kyseenalaistaa kodin käsitteen, koti saattaakin olla toisessa maassa kuin varsinainen asuinpaikka, mikä voi olla syynä juurettomuuden tunteeseen. Toiset tuntevat juuriensa olevan vahvasti Suomessa, vaikka koti- ja asuinmaa onkin muuttunut.

Ulkomailla asuessa ei aina välttämättä niinkään kaipaa Suomeen fyysisesti olemaan, vaan enemmänkin kaipauksen kohteet ovat konkreettisia asioita tai tietynlaista mentali- teettia. Suurin osa vastaajista ilmoitti kaipaavansa Suomesta sukulaisiaan ja ystäviään. Myös luontoon ja suomalaisiin ruokiin liittyvät kaipauksen kohteet olivat yleisiä. Oleske- lu ulkomailla saa näkemään kotimaan hyvät ja huonot puolet eri tavalla. Niitä ei välttä- mättä ole aikaisemmin tullut edes ajatelleeksi. Monet kaipasivatkin Suomesta yhteiskun- taan ja ihmisten käyttäytymiseen ja mentaliteettiin liittyviä asioita kuten naisen kehiti- tyneempää asemaa ja yhteiskunnan luotettavuutta.

Vastaajista reilu kaksikymmentä suhtautuu Ranskaan ja siellä asumiseen positiivisesti, ainoastaan yksi suhtautuu kielteisesti ja muutama neutraalisti. Ne, joiden asenne Rans- kaa ja siellä asumista kohtaan on positiivinen, ovat joko sopeutuneet sinne hyvin tai ovat ainakin halukkaita sopeutumaan. Kielteinen suhtautuminen ilmentää sopeutumatto- muutta tai haluttomuutta sopeutua. Vaikka ulkomailla asuminen saa kaipaamaan Suo- mesta erinäisiä asioita ja toisaalta olemaan hyvillään joidenkin toisten puuttumisesta. Ranskalla on paljon positiivisia ominaisuuksia, jotka vastaajien mielestä olisivat terve- tulleita Suomeenkin. Monet mainitsivat leudomman ilmaston, käytöstavat ja sosiaalisen ruokakulttuurin. Voi sanoa, että monet ovat omaksuneet ainakin jotain ranskalaisuudes- ta, sillä he toivoivat Suomessa esiintyvän kepeämpää otetta elämään. Joillekin maahan muuttaneille Ranska ja ranskalaisuus ovat olleet ennakko-odotuksista poikkeavia. Tie- tämättömyys kulttuurista ja maan tavoista luo helposti mielikuvan baskeripäisestä viik- siniekasta patonki kainalossa vanhalla Rellulla ajelemassa.

Naiset ja sopeutuminen

Tyypillinen syy suomalaiselle naiselle Ranskaan muuttoon on mies - joko suomalainen tai ranskalainen. Miehet taas muuttavat työn takia. Uuteen kulttuuriin sopeutumisen kannalta ero on suuri: työ kiinnittää tehokkaasti yhteiskuntaan ja sitä kautta sosiaaliin elämään. Kielitaidoton, ulkomaalainen ja ilman työtä ja sosiaalisia kontakteja on yhtälö, joka ei helpota uuden kulttuurin ja sen tapojen omaksumista, kun ei niihin välttämättä pääse edes kunnolla tutustumaan. Oman koulutusta vastaavan työn löytäminen vieraassa kulttuurissa korkeasti koulutetulle tasa-arvoiselle suomalaisnaiselle ei ole niin helppoa kuin luulisi, kielitaidottomana jopa mahdotonta. Muutama nainen olikin päättänyt olla kotona. Tällaisessa tilanteessa suomalaisnainen kärsii yleensä eristäytyneisyydestä ja yksinäisyydestä. Työnhaun suhteen ranskalainen puoliso on "helpompi", koska Ranskassa suhteilla on merkitystä kaikenlaisten asioiden hoidossa. Suomessa naiset ovat tottuneet käymään töissä eivät pelkäästään rahan takia vaan myös oman työn suoman aseman vuoksi. Aineiston perusteella naiset tuntevat menettäneensä itsenäisyytensä palkkatyön menettämisen myötä. Sopeutuminen uuteen maahan ja kotona olemiseen yhtä aikaa ei ole helppoa. Ranskassa naisten työssäkäynti ei ole niin yleistä kuin Suomessa eikä kotirouvuus nuorillakaan ole ihmetystä herättävää. Voi kärjistetysti sanoa, että Ranskassa naiset elävät edelleen enemmän miestä ja perhettä varten ja miehen ja lasten kautta. Ranska on katolinen maa, jossa äitiyttä ja perhettä arvostetaan ja miesten kesken vallitsee voimakas machokulttuuri. Äitiyttä arvostetaan, mutta samalla sitä pidetään itsestänselvyytenä. Yleinen ajattelutapa Ranskassa on, että jos perheessä on lapsia ja miehellä tarpeeksi suuret tulot, naiset jäävät kotiin hoitamaan lapsia. Suomalainen voi kokea tämän alistamisena, tunteena, että naisella ei ole yhteiskunnallista arvoa kuin äitinä. Ranskassa naiset ovat vähemmän esillä myös politiikassa ja julkisessa elämässä yleensä.(24) Vieraaseen kulttuuriin sopeutumisen kannalta työ ei tuo ainoastaan taloudellista turvaa; se tuo ja kiinnittää ihmisen tehokkaasti yhteiskunnan sisälle. Työn kautta saa edes jonkinlaisia päivittäisiä sosiaalisia kontakteja. Myös lapset tuovat etenkin naisille kontakteja koulun kautta, koska Ranskassa lapset on tapana viedä ja hakea koulusta, mikä mahdollistaa kontaktien luomisen muihin äiteihin.

Kun kaksi eri kieli- ja kulttuuritaustaa edustavaa ihmistä solmii avioliiton, vaatii yhdessä eläminen heiltä enemmän sopeutumiskykyä ja kompromissialttiutta kuin saman kulttuurin avioparilta. Yksi keskeisimmistä ongelmista on aviopuolisoiden molemminpuoliset kulttuuritaustaan kytkeytyvät rooli-dotukset. Sen mukaan Suomesta perittyjä avioliiton arvoja ovat naiselle oma ammatti ja toimeentulo, pyrkimys puolisoitten tasa-arvoisuuteen, kodinhoidollisten asioiden toissijaisuus ja henkilökohtainen vapaus mm. ystävien tapaamiseen ja itsensä kehittämiseen. Keskieurooppalaisessa avioliiton mallissa korostuu äidin asema perheen keskushenkilönä, joka on kotona ja tarvittaessa paikalla. Kummankin osapuolen on vaikeata luopua omista perityistä kulttuurimalleistaan(25), sillä sukupuoliroolit liittyvät vahvasti etniseen identiteettiin(26). Tyytymättömyyden lähde - huolimatta turvatusta elämästä - on se, että siirtolainen vertaa itseään aina suomalaisiin naisiin Suomessa. Akkulturaatiossa naisten sukupuoliroolit ovat usein suuremman muutoksen alaisena kuin miesten.(27) Miehet jatkavat työelämäänsä, kun taas naiset usein luopuvat tai joutuvat olosuhteiden pakosta olemaan poissa työelämästä ainakin siirtolaisuuden alkuvaiheessa. Naisiin kohdistuvat rooli-dotukset myös vaihtelevat enemmän kuin miehiin kohdistuvat(28).

Summary

This article, which is based on my graduation thesis, deals with Finnish emigrants living in France. The objective of this study was to find out who they are, how long they have been living there and how they have accustomed to French culture, as well as, how does Finnishness appear in their every day life.

From the theoretical aspect, acculturation, ethnic identity, and women's situation have been researched and used. The migration from Finland to France is an ideal example on so called "new" migration where the reason for migration is in positive sides of France rather than in negative sides of Finland.

There are more Finnish women than men living in France. For women French spouses and for men more stimulating work opportunities have formed the main reasons to move. Considerably several women have stayed at home at least for a while which has been a frustrating experience for many of them. Adaptation gets also worse due to poor language skills in French.

After all, Finnish emigrants living in France have not forgotten their roots. They keep up their Finnish relationships and maintain connection to Finland in general.

Viitteet

- 1 Kristeva 1992: 45-46
- 2 Korkiasaari, 1994:37-40
- 3 Tuomi-Nikula 1988:27. Luvussa eivät ole mukana Ranskan kansalaisuuden ottaneet, joten se on todellisuudessa suurempi
- 4 Reynaud & Grafmeyer 1981: 125
- 5 Korkiasaaren (1992: 81) mukaan lähes joka kolmas ulkosuomalainen on asunut aikaisemminkin ulkomailla toisessa maassa
- 6 Berry 1980: 11; Tuomi-Nikula 1989: 11
- 7 Berry 1992: 271-272; Björklund 1998 :22-23
- 8 Tuomi-Nikula 1989: 12-13, Berry 1992: 274
- 9 Sue & Sue 1990, lainaus Björklund 1998: 23
- 10 Padilla 1980: 48-50
- 11 Dobler-Mikola 1988: 6-8
- 12 Berry 1992: 340
- 13 Mäenpää 1994: 54
- 14 Berry 1987, lainaus Ropo 1998: 14
- 15 Devereux 1982: 142
- 16 De Vos 1982: 3, 374
- 17 Eriksen 1993: 76, myös Liebkind 1988
- 18 Billig 1995: 8
- 19 Eriksen 1993: 12
- 20 Berry 1992: 283
- 21 Björklund 1998: 138-139, 180-181, 193; Tuomi-Nikula 1989: 68; ks. myös Nash 1989: 159
- 22 Tuomi-Nikula 1989: 18
- 23 Liebkind 1988: 58
- 24 esim. Markku Saksan artikkeli Helsingin Sanomissa 9.3.1999. Ranska on naisten aseman suhteen Euroopan takapajula, jossa kerrotaan mm. että Ranska on Euroopassa toiseksi viimeinen mitattuna naiskansanedustajien määrällä.
- 25 Tuomi-Nikula 1989: 132-134
- 26 Liebkind 1992, lainaus Mäenpää 1994:17
- 27 Jacobson-Widding 1988, lainaus Happonen 1992: 18
- 27 Espín 1999: 20

Kirjallisuus

- Berry, John. Acculturation As Varieties of Adaptation. Teoksessa Padilla, Amado (ed.) Acculturation, Theory, Models and Some New Findings. Westview Press. Colorado. 1980
- Berry, John & Poortinga, Ype & Segall, Marshall & Dasen, Pierre. Cross-cultural psychology. Cambridge University Press. 1992
- Billig, Michael. Banal Nationalism. Sage Publications. 1995
- Björklund, Krister. Suomalaiset Sveitsissä 1944-1996. Siirtolaisuusinstituutin erikoisjulkaisut. Vammala. 1998
- De Vos, George & Romanucci-Ross, Lola (ed.). Ethnic Identity. Cultural Continuities and Change. The University of Chicago Press. 1982

- Devereux, George. *Ethnic Identity: Its Logical Foundations and Its Dysfunctions*. Teoksessa De Vos, George & Romanucci - Ross, Lola. *Ethnic Identity. Cultural Continuities and Change*. The University of Chicago Press. 1982
- Dobler-Mikola, Anja. *Suomalaiset Sveitsissä 1. osa. Siirtolaisuus-Migration 1/1988*
- Eriksen, Thomas. *Ethnicity and Nationalism*. Pluto Press. London & Boulder. 1993
- Espín, Oliva M. *Women Crossing Boundaries. A Psychology of Immigration and Transformations of Sexuality*. Routledge. New York. 1999
- Happonen, Aulikki. *Elämän ja identiteetin muotoutuminen siirtolaisvuosina*. Pro gradu -työ. Uskontotieteen laitos. Helsingin yliopisto. 1992
- Jacobson-Widding, Anita. *Identity: Personal and Sociocultural. A Symposium*. Ed. by J-W, A. Uppsala. 1988
- Korkiasaari, Jouni. *Suomalaiset maailmalla. Siirtolaisuusinstituutti*. Turku. 1989
- Korkiasaari, Jouni. *Siirtolaisia ja ulkosuomalaisia. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset 1980-luvulla*. Työministeriö. 1992
- Korkiasaari, Jouni. *Suomalaiset Euroopassa. Siirtolaisuus-Migration 3/1994*
- Kristeva, Julia. *Muukalaisia itsellemme*. Gaudeamus. 1992
- Ladmiral, Jean-René & Lipiansky, Edmond Marc. *La communication interculturelle*. Armand Colin. Paris. 1989
- Liebkind, Karmela. *Me ja muukalaiset - ryhmärajat ihmisten välisissä suhteissa*. Gaudeamus. Helsinki. 1988
- Liebkind, Karmela. *Ethnic Identity. Challenging the Boundaries of Social Psychology*. teoksessa Breakwell, G.M. (ed.) *Social Psychology of Identity and the Self Concept*. Surrey University Press. London. 1992
- Mäenpää, Elina. *Suomalaisnaiset Lontoossa . sopeutuminen ja identiteetti*. Pro gradu -työ. Sosiaalipsykologian laitos. Helsingin yliopisto. 1994
- Nash, Manning. *The Cauldron of Ethnicity in the Modern World*. The University of Chicago Press. 1989
- Padilla, Amado. *The Role of Cultural Awareness and Ethnic Loyalty in Acculturation*. Teoksessa Padilla, Amado (ed.) *Acculturation, Theory and Some New Findings*. Westview Press. Colorado. 1980
- Reynaud, Jean-Daniel & Grafmeyer, Yves. *Français, qui êtes-vous? Des essais et des chiffres*. La Documentation Française. 1981
- Ropo, Riittaliisa. *Suomalaiset ekspatriootit ja heidän puolisonsa Englannissa*. Pro gradu -työ. Sosiaalipsykologian laitos. Helsingin yliopisto. 1998
- Rusanen, Soile. *Suomalainen kansainvälisessä viestintätilanteessa*. Teoksessa Lehtonen, Jaakko (toim.). *Kulttuurien kohtaaminen - näkökulmia kulttuurien väliseen kanssakäymiseen*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. 1993
- Saksa, Markku. *Ranska on naisten aseman suhteen Euroopan takapajula*. Helsingin Sanomat 9.3.1999
- Sue, Derald Wing & Sue, David. *Counselling The Culturally Different - Theory and Practice*. New York Wiley. 1990
- Tuomi-Nikula, Outi. *Saksansuomalaiset. Syntyperäisten suomalaisten akkulturaatio Saksan Liittotasavallassa ja Länsi-Berliinissä*. SKS. Mänttä. 1989